



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia  
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

**Caussin, Nicolas**

**Coloniae Agrippinae, 1634**

73. Comparatur cum Seneca.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

nibus acer, & efficax, in numeris prudens, & moderatus, in affectibus rex, & triumphator. Et hæc ad commendationem Romanæ eloquentiæ parentis sunt allata. Cicerone de viuis sublato, natiuus ille flos Romanæ eloquentiæ emarcuit, & occupata ab Imperatoribus reipublica, quæ fuerant antea grauitatis, in tumidâ, fucatâ, ancillantem denique facundiam paulatim degenerarunt. Quærit enim tunc ad aurium delicias affectatio verborum, concisio periodorum, & illa acumina tam crebra, quibus multa necessitas frigida solent obrepere, ad iunimum effusa in castam linguæ latinæ religionem peregrinitas penè omnia corrumpit. Quanquam nolim ego Heros illos Sallustium, Senecam, Cornelium Tacitum, Plinium Iuniorum, & si qui sunt similes, corruptæ eloquentiæ insinulare, non pariat tamen eos à suis amatoribus Ciceroni, vel præferri, vel etiam æquari, quod in duobus antesignanis ostendam.

Comparatur cum Sallustio.

CAPVT. LXXIII.

Magna Sallustij apud eruditas quasque aures commendatio, nam passim, et propriè acutum in verbis retinensissimus, compitorum, atque integrorum sensuum fecundus, concinna breuitatis artifex, Romanæ denique historię scriptor florentissimus laudatur. Quam illi palmam in manibus infringere nemo sanus conetur. Sed neque prudens vllus rerum æstimator fuerit, qui eundem Ciceroni adæquare velit: Nisi forte quis Cydnum fluuium non spatio aquarum, sed liquore memorabilem, si fortè leui aluco placidius manantem viderit, cum Nili magnitudine, copia, specie conferendum putet. Sic sane Sallustius subtilis, acer, comptus, & in sua breuitate plerumque felix, & luculentus. Quando tamen illam Ciceronis maiestatem, & vim fecundissimi pectoris instar torrentis efferuescentem, cum suis licet acutè vibratis sententijs attinget? Adde quod stylli gloriam multis næuis iafuscauit, quos ipsa tollerare non potuit antiquitas. Augustus quippe Cæsar cacozelis haud mediocriter infensus compilatas ex antiqui Catonis originibus voces illi obiecit, quæ caula Asinium Pollionem venustissimum oratorem mouit, ut contra Sal-

lustij stylum scriberet. Lenæus verò grammaticus Pompeij libertus, non contentus cum Lucionem, popinonem, ac lastaurum non innasse. *Vna quæque et scripta monstrissem*, ac M. Catonis verborum furcm ineruditissimum appellat. Quanquam hominis stomacho, haud credendum in omnibus. Cerrè Gellius eum verborum nouatorem agnoscit, & hoc nouandi studium cum multa inuidia fuisse memorat: Seneca in eodem amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia, & obscuram breuitatem, quæ pro cultu habuit, animaduertit: quæ profectò verissimè dicta sunt, & Sallustium legenti passim occurrent. Qualia sunt illa. *Equos ascendere, Colos exanguis, Maiores vestrum Opidum valens, Et oppulens. Supplicia Deorum: Ad bellum Persi, pro Perside*, & similia, quæ à Sallustio scripta Fronto, Priscianus, & Agretius agnoscunt iam abruptæ, & ambiguae sententiæ, quæ crebra sunt in eo, & affectatæ? ut faciunt idem maioribus suis, quod dixisset alius, *imitentur maiores suos*. Ea sententia fefellit aliquos interpretes, qui sic reddidere, *ita se gerant erga maiores suos, voluit credo Sallustius æquari, illum imitari.*

*immutum, qui seruauit, idem facit occidenti:* Item: *Quæ postquam gloria modo, neque belli patrando cognouit:* Significatè voluit, ad bellum patrandum minime pertinere. Huius breuitatis studio nonnulla plerumque à Thucydide, & Demosthene accepta, quanquam satis concisè dicta, cogit in loquendi compendium, quo fit, ut eius sententiæ nimis amputata sint, & exiles. Demosthenes Olynth. 2. scripsit. *Αἰ γὰρ ἐν πρᾶξιν δεινὸν συγκρόσαι καὶ συσχεῖσθαι τὰς τριαὺς ὁρεῖς ἐὶ δὲ τὴν πᾶσιον, τὸς ἀξιολογῶντων ἀνά τῆς ἀδύστης*, quod ille per concinnam periodum ad maiorem perspicuitatem, & grauitatem extulit, Sallustius amputans reddit: *Secunda res mirè sunt vitij obtentui.* Quæ omnia si rectè perpendantur, longè à Ciceronis felicitate, nitore, atque elegantia discedunt.

Comparatur cum Seneca.

CAPVT. LXXIII.

Dvo post homines natos arbitror, apud Romanam gentem extitisse summa, & propè diuina

diuina in rebus humanis ingenia. Ciceronis, & Senecæ, quanquam in diuerso, vt apparet, genere nituerunt. Vtrique mens ampla, & præcella, & (vt cum Plinio loquar) quodam igne volucris, vtrique nobilis eruditio, & Græcarū disciplinarum notitia non vulgaris, vtriusque stylus late peruagatus omnia penè nobilissimarum artium complexus est monumenta. Sed cum in varia tempora incidissent, magnā quoque dicendi varietatem tenuerūt, & in suo quisque genere summus fuit, & inuictus. Illius, ad concionum plausus, & fluctus composita, vt plurimum, oratio: Huius ad aulicum palatum facta ponderosa sobrietas. Ille longè, lateque perfruitans; magno fonitu, cursuque fertur: Hic redundantem vim mensis, breuibus veluti sententiarum cancellis circumfribit. Illec cum videret plurimum vbertati honorem, plurimum etiam pompæ deferri, lasciuiosos, & fluentes ambitus confectatur. Hic cum luxuriam verborum, lentosque exitus in principatu animaduerneret non placere, præssa quædam, & selecta rerum iudicia verborum globulis comprehensa solertissimè perstringit. Ille superbè graditur, nihil tenet nisi magnū, graue, excellam, verba seligit pulchra, sonantia, iuculenta; sensus habet altius ductos, & magnificos, sed ad popularium aurium caprus diffusos, spiritus rerum grauissimarum calidos, acres, incensos, quibus eloquentia effervesceit, volitat, ignescit, penetrat in pectora, mollit animos quamuis ferros, & intractabiles, vt sparsi in terras Solis radij, vapores, & habitus extrahunt in sublime, sic ille grandis eloquentiæ luce circumfusus, mentes excitat, educit, & cogit, ad summum, quicquid vult, imperat. Hic graues, & à plebeijs auribus remotas conquirat sententias, has districta quadam,

& concinna breuitate compingit, totis dictis eruditis, vt auro vestis rigescit, angustatur in seria quædam acumina, quæ audientis aurem vellicant, animum perpetuò erigunt, perpetuò fodicant, atque extimulat. In dita est enim illis quædam vis præpotens, & inuicta, quæ pectus ferit, quamquam ex abdito, nec remittit, antequam reliquerit aculeum. Si argumentatur, conuincit; si petit, extorquet; si suadet, persuadet; si pugnat, expugnat; si rogat, impetrat, quasi imperet. Ad summū, vt matrona nobilis solemnī die præcultè vestita, muliebri mundo nitens, & ambizioso symmate luxurians prodit in publicum: Sic ille magnifico præfulgens ornatu, speciosis, & collucetibus figurarum gemmis illuminatus, circumductis insuper verborum, & periodorum veluti lacinijs effluens, in illo sublimi eloquentiæ theatro pompas ducit planè admirabiles. Alter vt vir elegans, bysso vestitus, & purpura pulcherrime margaritis lucens, non ambitiosè orationis ductu, sed pondere, pulcherrimas rerum grauissimarum amplectitur sententias. Quid queris? vterque in eo, quod excoluit genere felix protus, & admirabilis. Sed cum in Cicerone gemina fecundiori quodam vberese promat eloquentia, vna quidem popularis, amplior, & diffusior; Altera senatoria grauis, & subtricta, qualis in Philippicis esse solet. Credibile est hominem ad omne genus eloquentiæ natum potius, quam factum, altera dicendi forma potuisse, sed consultò noluisse. Senecam laxum styli characterem minime voluisse certum est, an potuerit, incertum, etiam nullum eius specimen reliquerit.

Finis libri primi.